

Research Paper

Iran-Russia Coalition in Yemen Crisis; Possibility or Refusal?

1. Hojjat Davand¹, 2. Rahim Sabeghi Nejad², 3. Mohammad Davand^{*3}, 4. Mohsen Eslami⁴

1. PhD Candidate in Political Science, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Iran
2. PhD Candidate in Political Science, Faculty of Humanities, University of Tarbiat Modares, Tehran, Iran
3. Assistant Professor, Department of Islamic knowledge, Kerman Branch, Azad University, Kerman, Iran
4. Associate Professor, International Relations, Faculty of Humanities, University of Tarbiat Modares, Tehran, Iran

ARTICLE INFO

Abstract

PP: 436-450

Use your device to scan and
read the article online

Keywords: *Yemen crisis, Saudi Arabia, Iran, Russia, US, Foreign Intervention.*

Saudi Arabia's military invasion of Yemen has been a turning point in Yemen's internal developments, which have met with a variety of international reactions, including rejection or approval. Examining these positions is not the main subject and purpose of writing this article. This article does not deal with the reasons for these stances and reactions with a normative view, but tries to examine the why and how of alliances and conflicts on the issue of Yemen, the possibility of an alliance between Iran and Russia, with an approach. Explain realistically. Surveys show that each of the three countries, Iran, Russia and the United States, have different positions in the Saudi military attack on Yemen; In a way that the United States has been an ally and supporter of Saudi Arabia, Iran has been an opponent of Saudi Arabia in Yemen and has condemned its military attack. But Russia has not taken any serious support from either side by taking a pragmatic approach. Now, given that Saudi Arabia and the United States share common views on regional issues, including Yemen, the question arises that this relationship can be generalized to Iran and Russia in the case of Yemen? In answer to this question, the hypothesis is that Russia's macro-foreign policy approach and Yemen's strategic position and previous unsuccessful experiences of Russia's interaction with the United States have paved the way for an Iran-Russia alliance. In this article, while using documentary sources, qualitative comparative research method has been used.

Citation: Davand, H; Sabeghi Nejad ,R; Davand, M and, Eslami M.(2023). **Iran-Russia Coalition in Yemen Crisis; Possibility or Refusal?** Geography(Regional Planning), 13(52), 436-450.
DOI:10.22034/jgeoq.2024.344815.3726

* **Corresponding author:** Mohammad Davand **Email:** davand@iauk.ac.ir

Extended Abstract

Introduction

Iran, Russia and the United States of America are the countries that have taken the most effective and active positions regarding the Yemen crisis. Regardless of what are the roots and trends of the crisis in Yemen? And what will be the fate of democracy in Yemen? In this article, we seek to analyze the foreign policy of the main international actors involved in Yemen and explain and analyze their conflicting positions.

Methodology

The main method of the current research; It is analytical. The type of this research; It is qualitative and theoretical. the method of collecting information; It is a library and the data analysis method is also qualitative (analytical and logical).

Results and Discussion

Saudi Arabia's military invasion of Yemen has been a turning point in Yemen's internal developments, which have met with a variety of international reactions, including rejection or approval. Examining these positions is not the main subject and purpose of writing this article. This article does not deal with the reasons for these stances and reactions with a normative view, but tries to examine the why and how of alliances and conflicts on the issue of Yemen, the possibility of an alliance between Iran and Russia, with an approach. Explain realistically. Surveys show that each of the three countries, Iran, Russia and the United States, have different positions in the Saudi military attack on Yemen; In a way that the United States has been an ally and supporter of Saudi Arabia, Iran has been an opponent of Saudi Arabia in Yemen and has condemned its military attack. But Russia has not taken any

serious support from either side by taking a pragmatic approach.

The hypothesis is that Russia's macro-foreign policy approach and Yemen's strategic position and previous unsuccessful experiences of Russia's interaction with the United States have paved the way for an Iran-Russia alliance.

Conclusion

Examining the foreign policy of the parties involved in the Yemen crisis showed that, first of all, this volume of intervention by countries and regional and global powers shows the strategic importance of this region of the Middle East. Secondly, differences of opinion in the face of a country's internal crisis can create a basis for creating national and international coalitions. Moreover, Saudi Arabia and the member states of the Persian Gulf Cooperation Council have entered into such an alliance with the United States. Thirdly, the extensive and all-round developments in the West Asian region in the current period have highlighted the necessity of taking an active foreign policy for all the countries that are involved in this region and have a role for themselves, and fourthly, the alliances and relations of the countries Foreigners in Yemen are not only affected by the position of this country and the total relations of regional and global powers can also be considered as a factor in the direction of the powers in Yemen. In the same way, Russia's more active policy in Yemen can be seen as a result of this country's past and present experience in interacting with other powers in countries such as Syria and Libya.

References

1. Al-Alam News Agency, (10/11/2016), "Russia demands the neutrality of the Security Council on the issue of Yemen", accessible at: <http://fa.alalam.ir/news/1691509> [In Persian].
2. Al-Dulaimi, S. A. S., Kamal, M., & Elsayed, D. M. (2017). The Impact of Sectarian Conflict in Syria on Iran-Gulf Relations. *Asian Social Science*, 13(7), 92-101.
3. Al-Ghalfi, A. (2017). The Islamic Military Alliance to Fight Terrorism: Structure, Mission, and Politics. *Journal of Regional Security*, 12(2), 157-186.
4. Asadi, A. (2014), "Saudi military intervention in Yemen: in search of security or prestige?", Al-Hawat news and analysis site, retrieved on: 13/09/2016, [In Persian].
5. Bazarmori, M. (2018), "Analysis of China and Russia's strategy in the Yemen crisis; Alignment with Saudi Arabia or

- Iran", *Foreign Relations Quarterly*, Year 11, Number 42 [In Persian].
6. Clausen, M. L. (2015). Understanding the crisis in Yemen: Evaluating competing narratives. *The International Spectator*, 50(3), 16-29.
 7. Cordesman, A. (2015). *American, Saudi Arabia and the Strategic Importance of Yemen*, Washington DC: Center for Strategic and International Studies.
 8. Ekaterina S. (2018) *Russia and Conflicts in the Middle East: Regionalisation and Implications for the West*, *The International Spectator*, 53:4, 35-57, DOI: 10.1080/03932729.2018.1507135
 9. Eltiaminia, R. (2016), "Yemen Crisis: Investigating the Backgrounds and Objectives of Saudi and American Foreign Interventions", *Strategic Policy Research Quarterly*, Year 5, Number 18. [In Persian].
 10. Issaev, L. & Korotayev, A. (2020). Russia's policy towards the Middle East: The case of Yemen. *The International Spectator*, 55(3), 132-147.
 11. Juneau, T. (2013). Yemen and the Arab Spring: elite struggles, state collapse and regional security. *Orbis*, 57(3), 408-423.
 12. Karasik, T. (2019). "The Geopolitics of Yemen's Civil War", new line institute for strategy and policy, Available at: <https://newlinesinstitute.org/wp-content/uploads/The-Geopolitics-of-Yemens-Civil-War-Website-ready-2.pdf>.
 13. Kiast, H. (2022), "Trump's economic performance in regional policy from the perspective of realism", *scientific and research quarterly of geography and regional planning*. Year 12, No. 2, pp. 554-536. [In Persian].
 14. Kolayi, E. (2009), "Putin's pragmatism and change in Russian foreign policy approaches", *Politics Quarterly*, Volume 4, Number 2. [In Persian].
 15. Maashi, H. A.(2017). *From Security Governance to Geopolitical Rivalry: Iran-GCC Confrontation in the Red Sea and the Indian Ocean*. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 11(4), 46-63.
 16. Manyuan, D. (2018). *Russia-US rivalry and accelerated geopolitical change in the middle east*. *China Int'l Stud.*, 71, 93.
 17. Mearsheimer, J. (2009). *Reckless states and realism*. *International relations*, 23(2), 241-256.
 18. Medinebab. S. (2022), "Investigation of geopolitical rivalries in the South Asian region with emphasis on Chabahar coasts of Iran and Gwadar of Pakistan", *Scientific and Research Quarterly of Geography and Regional Planning*, Year 12, No. 2, pp. 168-200. [In Persian].
 19. Mirrazavi, F. (2014), *Guide to the Persian Gulf Region and Countries*, Tehran: Abrar Contemporary International Studies and Research Institute. [In Persian].
 20. Mirzadeh. K. (2014), "Relations between Saudi Arabia and Iran; From competition to confrontation", *strategic magazine of National Security Watch*, number 38. [In Persian].
 21. Nazemroya, M. (2015), "The War on Yemen: Where Oil and Geopolitics Mix", Available at: uk.ask.com/youtube?q=The+War+on+Yemen%3A+Where+Oil+and+...
 22. Nejat, Seyyed A. (2015), "Saudi Arabia and the Islamic Republic of Iran's strategy towards the Yemen crisis", *International Relations Studies Quarterly*, 9th year, number 33. [In Persian]
 23. Payam Aftab news agency. (27/1/2014), "A look at the Security Council resolution regarding Yemen/ the UN special representative for Yemen affairs appealed", accessible at: <http://www.payam-aftab.com/fa/doc/news/32518/%D9%84%D9%84> [In Persian].
 24. Ramezani B. (2014), "The role of various factors in determining Russia's strategy towards Yemen", *Tehran Institute of Contemporary Abrar*. [In Persian]
 25. Rezaei, N. (2014), "Unprecedented coalition against Yemen; Vision and future", *Diplomat magazine*, number two. [In Persian].
 26. Ryan, Patrick W. (2015), "The Yemen Crisis and the Bab El-Mandeb Maritime Chokepoint", April 14, 2015. available at: <http://susris.com>

27. Salisbury, P. (2015). Yemen and the Saudi–Iranian ‘Cold War’. Research Paper, Middle East and North Africa Programme, Chatham House, the Royal Institute of International Affairs, 11.
28. Semenov, K. (2017). " Saudis could seek Russian bailout in Yemen ", Al- Monitor website.<https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2017/10/saudi-arabia-bail-out-yemen-conflict>
29. Sharp, J. M. (2017). Yemen: Civil war and regional intervention. Congressional Research Service.https://www.everycrsreport.com/files/20171207_R43960_1188625d15fad1fc2aba541d40eb06b22e655d0e.pdf
30. Sharp, J. M. (2021). Yemen: Civil war and regional intervention. Congressional Research Service.<https://crsreports.congress.gov/product/details?prodcode=R43960>
31. Sharqieh, I. (2013), “A Lasting Peace? Yemens gong Journey to National Reconciliation”, Available at: www.brookings.edu/research/papers/2013/02/11-yemen-nati...
32. Vahedpour, S. (1400), "Examination of Russia's foreign policy strategy in the geopolitical region of the Middle East, in light of the spread of religious extremism in the 21st century", Scientific and Research Quarterly of Geography and regional planning, year 12, number 1, pp. 658-722. [In Persian].
33. Wilkins, T. S. (2012). ‘Alignment’, not ‘alliance’—the shifting paradigm of international security cooperation: toward a conceptual taxonomy of alignment. *Review of International Studies*, 38(1), 53-76.
34. Zhao, W. (2008). Change of Russia’s Middle East Strategy and Its Influence on Russia-US Relations. *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)*, 2(2), 47-61.
35. Zweiri, M. (2016). Iran and political dynamism in the Arab world: The case of Yemen. *Digest of Middle East Studies*, 25(1), 4-18.

فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه‌ای)

دوره ۱۳، شماره ۵۲، پائیز ۱۴۰۲

شاپا چاپی: ۶۴۶۲-۲۲۲۸ شاپا الکترونیکی: ۲۱۱۲-۲۷۸۳

Journal Homepage: <https://www.jgeoqeshm.ir/>

مقاله پژوهشی

ائتلاف ایران و روسیه در بحران یمن؛ امکان یا امتناع؟

حجت داوند - دانشجوی دکتری مسائل ایران دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.

رحیم سابقی نژاد - دانشجوی دکتری مسائل ایران دانشگاه تربیت مدرس.

محمد داوند* - استادیار، گروه معارف اسلامی، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران.

محسن اسلامی - دانشیار روابط بین الملل دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس.

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>شماره صفحات: ۲۷۲-۲۵۰</p> <p>از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید</p> <p>واژه‌های کلیدی: بحران یمن، عربستان سعودی، ایران، روسیه، آمریکا، مداخله خارجی.</p>	<p>حمله نظامی عربستان سعودی به یمن نقطه عطفی در تحولات داخلی یمن بوده که با واکنش‌های گوناگون بین‌المللی اعم از رد یا تایید مواجه شده است. بررسی این مواضع موضوع اصلی و هدف نگارش این مقاله نیست. در این نوشتار با دیدی هنجاری به چرایی این موضع‌گیری‌ها و واکنش‌ها پرداخته نشده، بلکه سعی شده با بررسی چرایی و چگونگی ائتلاف‌ها و کشمکش‌ها بر سر مسئله یمن، امکان‌پذیری ائتلاف ایران و روسیه در آن، با رهیافتی واقع‌گرایانه تبیین شود. بررسی‌ها نشان داد که هر یک از سه کشور ایران، روسیه و آمریکا مواضع متفاوتی در حمله نظامی عربستان به یمن داشته‌اند؛ به نحوی که آمریکا متحد و مدافع عربستان بوده است، ایران مخالف و طرف درگیر عربستان در یمن و محکوم‌کننده حمله نظامی این کشور بوده است. اما روسیه با در پیش گرفتن رویکردی عملگرایانه از هیچ طرفی حمایت جدی نکرده است. حال با توجه به این که عربستان و آمریکا در موضوعات منطقه‌ای از جمله یمن دارای اشتراک نظر و متحد هستند، این سوال پیش می‌آید که این رابطه به ایران و روسیه در مورد یمن نیز قابل تعمیم خواهد بود؟ در پاسخ به این سوال، فرضیه مطروحه این است که رویکرد کلان سیاست خارجی روسیه، موقعیت راهبردی یمن و تجربه‌های ناموفق قبلی در تعامل روسیه با آمریکا زمینه را برای ائتلاف ایران و روسیه، مهیا ساخته است.</p>

استناد: داوند، حجت؛ سابقی نژاد، رحیم؛ داوند، محمد و اسلامی، محسن. (۱۴۰۲). ائتلاف ایران و روسیه در بحران یمن؛ امکان یا امتناع؟ فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، ۱۳(۵۲)، صص ۴۵۰-۴۳۶.

DOI:10.22034/jgeoq.2024.344815.3726

مقدمه

سازمان ملل متحد بحران انسانی یمن را در حال حاضر بدترین بحران در جهان توصیف کرده است و نزدیک به ۸۰ درصد از جمعیت ۳۰ میلیونی یمن به نوعی کمک نیاز دارند. به گفته آژانس‌های مختلف سازمان ملل، سوءتغذیه حاد در بین کودکان زیر پنج سال در یمن در بالاترین سطح ثبت شده است. نزدیک به ۲.۳ میلیون کودک زیر ۵ سال در یمن در سال ۲۰۲۱ در معرض خطر سوءتغذیه حاد قرار دارند (Sharp, 2021: 8).

ایران، روسیه و ایالات متحده آمریکا کشورهایی هستند که موثرترین و فعال‌ترین مواضع را در قبال بحران یمن داشته‌اند. صرف نظر از این که ریشه‌ها و روندهای بحران یمن کدامند؟ و این که سرنوشت دموکراسی در یمن به کجا می‌کشد؟ در این مقاله به دنبال آنیم تا سیاست خارجی بازیگران اصلی بین‌المللی دخیل در یمن را مورد واکاوی قرار دهیم و از این رهگذر به تبیین و تحلیل مواضع متضاد آن‌ها بپردازیم. مداخله نظامی در یمن در ۲۵ مارس ۲۰۱۵ میلادی برابر ۶ فروردین ۱۳۹۴ با حمله هوایی ائتلافی از کشورهای منطقه به رهبری عربستان سعودی به یمن با نام عملیات طوفان قاطعیت^۱ آغاز شد و از ۲ اردیبهشت با نام عملیات احیای امید^۲ ادامه یافت.

این عملیات در پشتیبانی از دولت عبد ربه منصور هادی و بر ضد انصارالله، و پشتیبانان علی عبدالله صالح رئیس‌جمهور پیشین یمن صورت گرفت. با دخالت نظامی عربستان سعودی در یمن و متعاقب آن واکنش‌های بازیگران دیگر منطقه‌ای و بین‌المللی همچون ایران، روسیه و آمریکا، صحنه منازعه و کشمکش داخلی در یمن تبدیل به بستری برای بحرانی بین‌المللی شد. از این پس نه تنها گروه‌های مختلف قدرت در داخل یمن، بلکه بازیگران بین‌المللی نیز در مقام موضع‌گیری و کنش سیاسی و دیپلماتیک در بحران یمن برآمدند (Karasik and Cafiero, 2019: 5).

در زمینه واکنش‌ها و جهت‌گیری که در خصوص وضعیت یمن وجود دارد، می‌توان گفت که دو بلوک در مقابل یکدیگر در بحران یمن صف‌آرایی کرده‌اند. از طرفی، ایران به عنوان قدرتی منطقه‌ای سیاستی تجدید نظر طلبانه را در این کشور دنبال می‌کند و از انصارالله که مدافع تغییر بافت سیاسی در یمن هستند، دفاع می‌کند. از سوی دیگر ایالات متحده مدافع وضع سابق یمن است و با حمایت از اقدامات عربستان سعودی به دنبال اعاده وضع گذشته است. اما روسیه بازیگری است که در این میان کج دار و مریز رفتار می‌کند و به طور قاطع از طرفی حمایت نمی‌کند و طرف دیگر را محکوم نمی‌کند.

همکاری جدی ایران و روسیه و ایستادگی آن‌ها در مقابل غرب و کشورهای مرتجع منطقه در بحران سوریه، این تصور را به وجود آورده بود که این دو کشور در سایر موضوعات منطقه نیز دست به همکاری بزنند، حال این که رفتار روسیه تا کنون در موضوع یمن مخالفت جدی با مواضع آمریکا و متحدانش را نشان نمی‌دهد. با این وصف دست‌یابی به پاسخ این پرسش دغدغه این پژوهش است که آیا امکان نزدیکی راهبردی و همکاری ائتلافی ایران و روسیه در موضوع یمن وجود دارد؟ در پاسخ می‌توان گفت که بررسی روند تحولات یمن و منطقه و وضعیت استراتژیک یمن نشان‌گر آن است که روند همکاری‌های ایران و روسیه در یمن رو به فزونی خواهد بود.

پیشینه پژوهش

در ادامه سعی شده است برخی از تحقیقات صورت پذیرفته در ارتباط با سیاست خارجی کشورهای پیش گفته در بحران یمن شرح داده شود.

۱. عملیة عاصفة الحزم

۲. عملیة إعادة الأمل

جدول ۱. پیشینه تحقیق

ردیف	محل و سال نشر پژوهش	محقق	عنوان تحقیق	نتایج تحقیق
۱	موسسه سلطنتی امور بین الملل (۲۰۱۵)	پیتیر سالسیبورای	یمن و جنگ سرد ایران و عربستان	این مقاله استدلال می‌کند که پیشرانان اصلی تنش و درگیری در یمن داخلی هستند، اما درک غالب و اغراق شده‌ای درباره، نقش بازیگران خارجی و همچنین اثرگذاری آن‌ها روی مناسبات یمن وجود دارد. در واقع حوثی‌ها را می‌توان مستقل از ایران در نظر گرفت و عربستان و آمریکا نیز توان تعیین معادلات سیاسی یمن را ندارند.
۲	نشریه رصد بین المللی (۲۰۱۵)	ماریا لوبیس کلاوس	درک بحران یمن: ارزیابی روایت‌های رقیب	تحلیل بحران در یمن یکی از سه روایت را بازسازی می‌کند: روایت جنگ نیابتی سعودی و ایران، روایت فرقه‌ای یا روایت دولت القاعده. با این حال، یک نگاه دقیق‌تر نشان می‌دهد که شروع بحران، هر چند پیچیده است، عمدتاً به وسیله عوامل محلی و مربوط به کمبودهای سیاسی و شکست اصلاحات اقتصادی ۲۰۱۱ است.
۳	موسسه خدمات تحقیقاتی کنگره آمریکا (۲۰۱۷)	جرمی شراب	یمن: جنگ داخلی و دخالت منطقه‌ای	این تحقیق شامل گزارشی است که در آن اطلاعاتی در خصوص اوضاع نا به سامان داخلی، رقابت منطقه‌ای در یمن و نقش آمریکا و شورای امنیت در مواجهه با بحران یمن داده شده است.
۴	نشریه اورینس (۲۰۱۳)	توماس جونز	یمن و بهار عربی: فروپاشی دولت و امنیت منطقه‌ای	در این مقاله ضمن بررسی الگوهای داخلی تنازع نخبگانی، به تاثیر این درگیری‌ها در امنیت منطقه نیز پرداخته شده است. بر این اساس بی ثباتی در یمن پیامدهای مهمی برای منطقه و امنیت بین‌المللی خواهد داشت.
۵	فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست (۱۳۹۵)	رضا التیامی نیا و همکاران	بحران یمن: بررسی زمینه‌ها و اهداف مداخلات خارجی عربستان و آمریکا	یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد: کارگزاران سیاست آمریکا معتقدند که با درگیر ساختن ایران در عرصه منطقه‌ای و مناطقی که عمق استراتژیک پایگاه اجتماعی و سیاسی ایران محسوب می‌شوند، فرسایش قدرت و توان منطقه‌ای و سیاسی ایران و محور مقاومت را به وجود خواهند آورد.
۶	فصلنامه مطالعات روابط بین الملل (۱۳۹۵)	سید علی نجات و همکاران	راهبرد عربستان سعودی و جمهوری اسلامی ایران در قبال بحران یمن	این مقاله استدلال می‌کند درحالی که پادشاهی سعودی منافع امنیتی خود در یمن را در حمایت از سرکوب انصارالله یافته است، ایران افزایش نفوذ سیاسی و ایدئولوژیک خود در یمن را مستلزم رشد انصار الله تصور می‌کند. رقابت دو قدرت منطقه-ای یعنی ایران و عربستان در یمن، رقابتی ژئوپلیتیکی برای افزایش نفوذ است که بعدی مذهبی به خود گرفته است.

مبانی نظری

رنالیسم و ائتلاف‌ها در سیاست بین‌الملل

رقابت ژئوپولیتیکی به معنای تلاش دو یا چند دسته از کشورها و ملت‌ها در جهت حفظ و گسترش نفوذ و سلطه مادی و معنوی بین‌المللی است (مدینه باب و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۷۱).

در تبیین چگونگی شکل‌گیری این رقابت‌ها ادبیات گسترده‌ای در روابط بین‌الملل در مورد ائتلاف‌ها وجود دارد. در این جا به چستی ائتلاف، چرایی و چگونگی تشکیل ائتلاف‌ها، توضیح کارکردها و تحلیل پویایی‌ها آن‌ها در مکتب واقع‌گرایی بسنده می‌شود. ائتلاف در واقع تعهد و یا توافقی رسمی و یا غیر رسمی میان کشورهای مستقل در جهت جلوگیری از تهدیدات کنشگران متخاصم است. در مورد چرایی و چگونگی تشکیل ائتلاف‌ها تئوری رئالیستی موازنه قوا معتقد است که دولت‌ها تصمیم می‌گیرند به اتحادها بپیوندند تا از ظهور یک دولت مسلط جلوگیری کنند و در نتیجه به موازنه قدرت با کشورهایی که آنها را تهدیدکننده امنیت خود می‌دانند، دست یابند. اما به ندرت ممکن است تصمیم بگیرند که با دولت تهدیدکننده هم پیمان شوند. ایده توازن منافع بر اساس این استدلال است، که دولت‌ها تصمیم می‌گیرند که واگن خود را در راستای کسب فرصت‌های پیوستن به دولت تهدیدکننده، به قطار کنش‌گر تهدیدکننده متصل کنند، چرا که هزینه همراهی با تهدیدکننده کمتر از مقابله با هدف بازگرداندن تعادل و موازنه است (Al-Ghalfi, 2017: 159 & 161).

نظریه واقع‌گرایی که پس از جنگ جهانی دوم رویکرد مسلط بر روابط بین‌الملل شد، برای دستیابی به امنیت دو راهبرد خودیاری و ائتلاف و اتحاد را مناسب فضای آنارشیک بین‌المللی می‌داند (کیاست و همکاران، ۱۴۰۱: ۵۴۰).

کنتز والتز بزرگترین نظریه پرداز رئالیست در نیم قرن اخیر است. والتز به وضوح بیان می‌کند که نظریه او بر دو فرض ساده بنا شده است: اول، دولت‌ها بازیگران کلیدی در سیاست بین‌الملل هستند و در یک سیستم آنارشیک عمل می‌کنند، یعنی هیچ مقامی بالاتر از آنها وجود ندارد. دوم، انگیزه اصلی دولت‌ها بقا است. از این مفروضات، والتز استنباط می‌کند که دولت‌ها به جایگاه خود در موازنه قوا اهمیت زیادی می‌دهند. به طور خاص، هدف آن‌ها این است که تا حدودی قدرتمندتر از رقبای بالقوه خود باشند، زیرا این مزیت چشم‌انداز بقای آنها را به حداکثر می‌رساند، هرچند تضمین نمی‌کند. در نظریه والتز دولت‌ها نباید تلاش کنند تا سهم خود را آن چنان از قدرت بین‌المللی افزایش دهند، که موازنه قوای منطقه‌ای یا بین‌المللی به هم بخورد. زیرا در این صورت با مجازات بین‌المللی مواجه می‌شوند و ائتلافی از کشورهای موازنه ساز، پیشروی آن را متوقف خواهند کرد. بنابراین حفظ تعادل و موازنه قوا در نظام بین‌الملل نیز کارکرد ائتلاف‌هاست (Mearsheimer, 2009: 241-243).

در مورد پویایی ائتلاف‌ها نیز باید گفت که وضعیت ائتلاف‌ها قبل و بعد از جنگ سرد به کلی متفاوت و دگرگون شده است. نه تنها پس از جنگ سرد پیمان ورشو از بین رفت، بلکه همتای آن ناتو نیز شباهت کمی به طرح اصلی خود دارد. ائتلاف‌ها در ترکیب و هدف خود در حال تکامل سریع هستند. امروزه ائتلاف‌های نظامی رسمی به سان پارادایم قبل از جنگ جهانی اول/جنگ سرد، دیگر نشان‌دهنده الگوی غالب همکاری‌های امنیتی نیست. از اوایل دهه ۱۹۹۰، تغییری در ساختار ائتلاف‌های رسمی صورت گرفته است. بر این اساس، معاهدات نظامی طولانی مدت جای خود را به همکاری‌های موردی زودگذر مبتنی بر مصالح خاص داده است. بنابراین شاهد ظهور و توسعه اشکالی از ائتلاف همچون «ائتلاف‌های داوطلبانه»، «جوامع امنیتی» و «مشارکت‌های راهبردی» هستیم (Wilkins, 2012: 53).

حال با توجه به تعریفی که از ائتلاف ارائه شد و زمینه‌ها، دلایل، کارکرد و پویایی ائتلاف‌ها از منظر نظریه رئالیسم مورد بررسی قرار گرفت، با در نظر داشت راهبردها و عملکردهای طرفین درگیر در بحران یمن، امکان‌پذیری ائتلاف و همسویی ایران و روسیه در بحران یمن، تحلیل خواهد شد.

روش تحقیق

روش اصلی تحقیق حاضر؛ تحلیلی است. نوع این پژوهش؛ کیفی و نظری می‌باشد. شیوه گردآوری اطلاعات؛ کتابخانه‌ای و اسنادی است و ابزارهای گردآوری داده‌ها؛ فیش‌برداری خواهد بود. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز، کیفی (تحلیلی و منطقی) است.

بحث و یافته‌های تحقیق

نقش راهبردی یمن در سیاست خارجی طرف‌های درگیر منازعه

یمن با وجود تنگه راهبردی باب‌المنندب در مسیر دریایی شرق به غرب از جایگاه استراتژیکی برخوردار است. با درگیری‌های ناشی از تهاجمات شبه نظامیان ائتلاف نظامی به راهبری عربستان سعودی و مقاومت جنبش آزادی‌بخش انصارالله ابهاماتی جدید در مورد امنیت باب‌المنندب این گذرگاه دریایی باریک و راهبردی مطرح شده است. این درگیری همچنین فرصت‌هایی را برای القاعده عربستان مستقر در یمن ایجاد می‌کند که علی‌رغم تلاش‌های بسیار ضد تروریسم - که اکنون با عقب نشینی عناصر آمریکایی و پیشروی حوثی‌ها کم‌رنگ شده است، حملاتی را علیه عربستان سعودی و ایالات متحده آغاز کرده است. به این ماتریس تهدید بالقوه نفوذ ایران در کمپین حوثی‌ها و تجربه طولانی آن در به خطر انداختن نفوذ آمریکا در تنگه هرمز، یکی دیگر از گلوگاه‌های استراتژیکی، اضافه شده است (Ryan, 2015).

امنیت تنگه باب‌المنندب برای تمامی کشورهای ساحلی دریای سرخ از نظر حمل و نقل کالا و تسلیحات حائز اهمیت اساسی است. برای مثال در جنگ ۱۹۷۳ مصر و سوریه ضد رژیم صهیونیستی، جمهوری عربی یمن در هماهنگی با قاهره تنگه باب‌المنندب را به روی ورود کشتی‌ها و تسلیحات به رژیم صهیونیستی بست و از این طریق به نحو مؤثری مانع استفاده رژیم صهیونیستی از بخش عمده‌ای از نیروی دریایی‌اش و ضربه زدن به مصر از طریق دریای سرخ شد؛ امری که تأثیر فراوانی بر سیر عملیات جنگی در جبهه سینا داشت. تجارت و توریسم در شهرهای مهمی چون جده و یمن (عربستان سعودی) و ده‌ها شهر ساحلی دیگر دریای سرخ تا حد زیادی به امنیت و آرامش در تنگه باب‌المنندب وابسته است (میررضوی و احمدی لفورکی، ۱۳۸۳: ۵۱).

دقیقاً به همین خاطر، آمریکا و عربستان سعودی به دنبال حصول اطمینان از کنترل باب‌المنندب و خلیج عدن می‌باشند. باب‌المنندب یک گلوگاه راهبردی مهم برای تجارت دریایی بین‌المللی و کشتیرانی و نیز انتقال انرژی است. اهمیت آن به اندازه اهمیت کانال سوئز برای کشتی‌رانی دریایی و تجارت دریایی بین آفریقا، آسیا و اروپاست. اما در سوی دیگر، عربستان سعودی به‌عنوان متحد منطقه‌ای آمریکا نیز به‌شدت از اینکه یمن به متحد ایران تبدیل شود، هراس دارد و بیم آن دارد که این رویدادها تمامی شبه‌جزیره عربستان را ضد خاندان سعودی برانگیزد. بازداشتن ایران، چین و روسیه از به دست آوردن جای پای راهبردی در یمن از جمله نگرانی‌های امریکاست (Nazemroaya, 2015: 1-5).

آن چه گفته شد، مبین اهمیت راهبردی کشور یمن در تحولات منطقه‌ای و حتی جهانی است و در عین حال می‌تواند توضیح‌دهنده چرایی عکس‌العمل نشان دادن کشورهای منطقه و قدرت‌های بین‌المللی در مقابل تحولات این کشور از جمله حمله نظامی عربستان نیز باشد. اما همان‌طور که از برآیند سطور بالا نیز مشخص است، اهمیت راهبردی یمن برای همه کشورها به یک اندازه نیست. مولفه‌هایی مانند میزان منافع راهبردی در منطقه، فاصله جغرافیایی و اولویت‌های راهبردی کشورها می‌تواند تعیین‌کننده میزان دخالت و شدت عکس‌العمل کشورها به تحولات یمن باشد.

بر این اساس، با توجه به همسایگی و نقش تعیین‌کننده‌ای که تحولات این کشور در امنیت ملی و منافع اقتصادی عربستان سعودی دارد، شاهد بیشترین و قاطع‌ترین شکل پاسخ به تغییرات درونی یمن، در قالب حمله نظامی بودیم. همچنین ایران نیز با توجه به نقش و جایگاه اثرگذار یمن به لحاظ استراتژیکی، به تحولات این کشور حساسیت نشان می‌دهد. به این معنا که یمنی متحد با ایران می‌تواند به عنوان سپری در برابر نفوذ و بلندپروازی رژیم صهیونیستی و عربستان در منطقه باشد و به این ترتیب متحد جدیدی در بافت نابه‌سامان منطقه در کنار ایران ظهور پیدا کند. آمریکا نیز به دلایلی همچون اهمیت صدور نفت از تنگه باب‌المنندب و حفظ و تداوم حضور سیاسی - نظامی در یمن، از تغییر وضع موجود در یمن ناراضی است. روسیه نیز علاوه بر ایجاد موازنه قوا در منطقه و خارج کردن یمن از زمره متحدان غرب، به طور مستقل منافع و جایگاه خاصی را برای خود در یمن قائل است و قصد افزایش نفوذ خود در منطقه و اعاده اوضاع دوره جنگ سرد خود در یمن را دارد. اما همان‌طور که گفته شد، میزان و قاطعیت طرف‌های درگیر در موضع‌گیری‌هایشان در موضوع یمن، یکسان نیست.

مواضع دیپلماتیک ایران، روسیه و آمریکا در برابر حمله نظامی عربستان به یمن

جمهوری اسلامی ایران از آغاز بحران در یمن بر این نکته تأکید کرده است که نمی‌توان به زور سلاح به بحران پایان داد و تنها راه برای حل این موضوع، گفت‌وگوی سیاسی و مذاکره است. در همین پیوند، محمد جواد ظریف، وزیر امور خارجه کشورمان در فروردین ۱۳۹۴ با اشاره به عملیات هوایی عربستان و همپیمانان این کشور به یمن اظهار کرد: «مشخص است که حمله هوایی راه حل نیست... تمامی عملیات زمینی و هوایی باید متوقف شود». ظریف برای رسیدن به این هدف، در چارچوب مفاد منشور ملل متحد و اصول اساسی حقوق انسان دوستانه بین‌المللی طرحی با اصول زیر را ارائه داد: ۱. برقراری آتش‌بس و توقف سریع کلیه حملات نظامی خارجی؛ ۲. ارسال فوری و بدون وقفه کمک‌های انسان‌دوستانه برای مردم یمن؛ ۳. از سرگیری گفت‌وگوی ملی یمنی تحت هدایت مردم یمن و با مشارکت نمایندگان تمام احزاب سیاسی و گروه‌های اجتماعی این کشور؛ ۴. تشکیل دولت فراگیر وحدت ملی یمن (رضایی، ۱۳۹۴).

حسین امیرعبداللهیان معاون عربی و آفریقایی وزارت امور خارجه، نیز در ۱۸ فروردین ۱۳۹۴ با اشاره به حمله عربستان به یمن، سیاست‌های اصولی کشورمان برای پایان دادن به خشونت و کشتار مردم غیر نظامی یمن را این‌گونه تشریح کرد که: «این بحران تنها از راه سیاسی و توقف فوری حمله نظامی عربستان به یمن و گفت‌وگوهای ملی با حضور همه طرف‌ها در کشوری بی‌طرف امکان‌پذیر است». از نظر مقامات جمهوری اسلامی ایران از بایسته‌های مهم این گفت‌وگوهای ملی، نبود دخالت خارجی در امور داخلی و تصمیم‌سازی در زمینه تحولات سیاسی است. همچنین دولتی که در این شرایط امور کشور را به دست می‌گیرد باید نماینده همه مردم یمن باشد و وحدت ملی این کشور و نه منافع گروه یا کشوری خاص را دنبال کند (اسدی، ۱۳۹۴).

اما دولت دونالد ترامپ، با اتخاذ موضع طرفدار عربستان سعودی در مورد درگیری یمن، عملاً تلاش‌های خود را در این جهت معطوف کرد. به طور خاص، جیمز ماتیس، وزیر دفاع ایالات متحده حتی از حملات هوایی عربستان حمایت کرد. واشنگتن با وجود اقدامات پنتاگون که توسط کاخ سفید رد شد، واگذاری محدودیت‌های فروش اسلحه به عربستان سعودی را لغو کرد (Semenov, 2017). علاوه بر این، بررسی قطعه‌نامه‌های شورای امنیت در موضوع بحران یمن نیز بیان‌گر نقش دیپلماتیک آمریکا در حمایت از عربستان است. قطعه‌نامه ۲۲۱۶ مثال خوبی در این باره است که با رأی و حمایت آمریکا و با رأی ممتنع روسیه در ۲۵ فروردین ۱۳۹۴، به تصویب رسید. در قطعه‌نامه پیشنهادی شورای همکاری خلیج فارس که براساس بند هفتم منشور سازمان ملل تنظیم شده، از حوثی‌ها خواسته شده تا از تمامی مناطقی که اکنون در دست آنهاست از جمله صنعا، پایتخت خارج شوند و همه سلاح‌هایی را که از ارتش و نهادهای نظامی و امنیتی منصور هادی به غنیمت گرفته‌اند، به وی بازگردانند. در این قطعه‌نامه همچنین از منصور هادی، رئیس‌جمهوری مستعفی یمن به عنوان تنها مرجع قانونی در یمن یاد شده و از حوثی‌ها خواسته شده تا هرگونه اقدام خشونت‌آمیز علیه نیروهای هادی را متوقف کنند. علاوه بر این، قطعه‌نامه پیشنهادی عربستان، عبدالملک الحوثی، رهبر حوثی‌ها را در فهرست تحریم‌های سازمان ملل قرار داده که به معنای ممنوع‌السفر شدن وی و توقیف تمامی دارایی‌هایش است (خبرگزاری پیام آفتاب، ۱۳۹۴/۱/۲۷).

روسیه در موضوع یمن خواستار بی‌طرفی شورای امنیت شده است و گه‌گاه نیز به محکومیت حمله نظامی عربستان به یمن پرداخته است. چنان که سرگئی لاوروف در گفتگو با خبرنگاران در دوشنبه پایتخت تاجیکستان گفت: شورای امنیت باید موضعی اولیه برای پایان دادن به خشونت‌ها با تمام اشکال آن اتخاذ کند، بدون آنکه از هیچ یک از طرف‌های بحران یمن، حمایت کند. وی یادآور شد که گروهی از کشورها لایحه‌ای درباره اوضاع یمن به شورای امنیت ارائه دادند. وزیر خارجه روسیه خاطر نشان کرد: "متأسفانه این لایحه پس از حوادث یمن به شورای امنیت ارائه شد و پس از آنکه ائتلافی که عربستان تشکیل داد، عملیات نظامی خود را آغاز کرد. ما ترجیح می‌دادیم که رجوع به شورای امنیت قبل از تحرک نظامی صورت می‌گرفت." (العالم، ۱۳۹۶/۱۱/۱۰).

در اواخر اکتبر ۲۰۱۸، یک نماینده از جنبش حوثی‌ها نیز با میخائیل باگدوف ملاقات داشت و از تلاش روسیه برای میانجیگری در یمن، استقبال کرد. روسیه اتخاذ موضع خنثی و بی‌طرفی خود را فرصتی برای افزایش قدرت نرم خود در غرب آسیا و تمایز خود از ایالات متحده آمریکا می‌داند. البته روسیه در قبال اتهامات آمریکا علیه ایران مبنی بر مسلح‌سازی حوثی‌ها از ایران دفاع کرده است و پیش‌نویس قطعه‌نامه تحت حمایت آمریکا و انگلستان در شورای امنیت را در دسامبر ۲۰۱۸، متوقف ساخت. حتی

دیپلمات‌های روسیه طرح چهار نکته‌ای پیشنهادی محمد جواد ظریف، وزیر امور خارجه ایران برای حل بحران یمن را تکرار کردند (بزرگمهری و نجفی، ۱۳۹۸: ۱۴۷).

ابعاد راهبردی واکنش ایران، آمریکا و روسیه به تهاجم عربستان

سیاست خارجی ایران مبتنی بر مجموعه‌ای از مبانی است که بر سیاست‌های ایران در منطقه حاکم بوده است. تقویت موقعیت منطقه‌ای ایران و ایجاد موازنه قدرت در مقایسه با دیگر قدرت‌های منطقه‌ای، کنترل و تأثیرگذاری بر تنگه‌های خلیج فارس، دریای عرب و دریای سرخ، برقراری ارتباط با جوامع شیعی پیرامون ایران و مبارزه با سیاست ایالات متحده در منطقه از جمله مبانی سیاست خارجی ایران در منطقه است که همه این موارد در یمن مصداق دارند (Al-Dulaimi and others, 2017: 93).

جمهوری اسلامی ایران همواره منتقد سیاست‌های دولت صالح بود. از همین‌رو، از معدود کشورهایی بود که از انقلاب یمن استقبال کرد. این امر سبب تیرگی روابط ایران و دولت یمن در دوره صالح و پس از آن در زمان منصور هادی شد. پس از کنترل انصارالله بر صنعاء، منصور هادی برای حفظ قدرت خود ناگزیر به فاصله گرفتن از حزب کنگره و صالح شد. به همین دلیل، بهبود روابط انصارالله با ایران را دستور کار خود قرار داد که بازگشایی سفارت ایران در صنعاء از نشانه‌های این سیاست جدید است؛ اما این سیاست با مخالفت شورای همکاری خلیج فارس و حزب کنگره مواجه شده و خروج اعضای حزب کنگره از کابینه یمن نیز تا حد زیادی ناشی از این اختلاف‌ها است (میرزاده کوهشاهی، ۱۳۹۴: ۶۲).

جنبش حوثی در سپتامبر ۲۰۱۴ توانست کنترل صنعاء، پایتخت یمن را به دست بگیرد و بلافاصله پس از آن، آن‌ها توانستند بندر دریای سرخ در حدیده را تصرف کنند. این امر ریاض را با توجه به ادعای آنها مبنی بر اینکه ایرانی‌ها پشت موفقیت حوثی‌ها هستند، ناامید کرد. در واقع، ایران و عربستان سعودی چندین سال است که درگیر جنگ نیابتی بوده‌اند و این پیشروی حوثی‌ها باعث تحریک بیشتر طرفداران عربستان سعودی شد؛ زیرا این امر منجر به نفوذ بیشتر ایران در حیطات خلوت آنها شد. مشکلی که سعودی‌ها با آن مواجه بودند این بود که به نظر می‌رسید سعودی‌ها نتوانسته‌اند نفوذ ایران در عراق، سوریه و لبنان را محدود کنند. ایران با استفاده مجدد توانست از جنبش‌های مردمی حمایت کند و نفوذ خود را در منطقه افزایش دهد (Zweiri, 2016: 15).

ایالات متحده نیز بازیگری است که نقش آن در نتایج سیاسی تحولات اخیر جهان عرب تعیین‌کننده بوده است. همان‌طور که ریچارد واکر، نویسنده و تحلیل‌گر هفته‌نامه «امریکن فری پرس»، اشاره می‌کند؛ نیروهای امریکایی از مهم‌ترین بازیگران کنونی عرصه سیاسی در یمن هستند. امریکایی‌ها به بهانه مبارزه با القاعده و تروریست‌ها در حال سرکوب جنبش شیعیان در این کشور، دامن زدن به اختلافات مذهبی مسلمانان و تقویت افراطی‌گری در میان اعضای القاعده یمن می‌باشند. به هر صورت یمن کشوری راهبردی است و راه دسترسی به آسیا و خاورمیانه برای امریکایی‌هاست؛ علاوه بر آن، می‌تواند ایالات متحده را در کمک‌رسانی به متحدان اصلی‌اش در منطقه همچون عربستان و رژیم صهیونیستی و ضد کشورهای هم‌چون ایران و عراق یاری کند. به همین جهت است که نوعی همراهی و منافع مشترک برای القاعده و غرب در یمن جهت مقابله با قدرت‌یابی شیعیان در این کشور مشاهده می‌شود (Cordsman, 2015, 13).

همچنین با مطالعه راهبرد سیاست خارجی روسیه می‌توان به نشانه‌هایی مبتنی بر امکان در پیش گرفتن سیاست خارجی فعال در منطقه و از جمله در یمن دست یافت. به طوری که از منظر سیاستمداران روسی غرب آسیا و شمال آفریقا به عنوان یک حوزه جغرافیایی مجموعه‌ای از امتیازهای سیاسی و اقتصادی، منطقه‌ای و جهانی را در خود جا داده که روسیه به آن توجه خاصی دارد و تلاش می‌کند تا نفوذ گذشته خود را در آن، احیا کند. روسیه در این دوران تلاش داشت تا در نقش قدرت بزرگ هنجارمند ظاهر شود (کولایی و نوری، ۱۳۸۹: ۲۲۸).

سیاست مسکو در مورد یمن، مبتنی بر عدم تعهد استراتژیک و چند قطبی است. اما توجه به یمن در دیدگاه کلان کرملین برای نقش‌آفرینی روسیه در جهان عرب، به ویژه با توجه به موقعیت یمن در تقاطع شاخ آفریقا، دریای سرخ، و خلیج عدن و گوشه جنوب غربی شبه جزیره عربستان، مهم است. روسیه در دوران جنگ سرد پیوندهایی با یمن جنوبی داشت و علاقه‌مند به احیای این روابط است. علاقه کرملین به ساخت پایگاه نظامی و دسترسی دریایی در جنوب یمن، محرک مهم سیاست مسکو در مورد یمن است. همچنین محرک دیگر سیاست روسیه در قبال یمن، منافع کلان کرملین در حفظ روابط نزدیک با ریاض و تهران

است، حتی در شرایطی که دو پایتخت از طرف‌های مخالف در جنگ داخلی یمن حمایت می‌کنند. همچنین روسیه با پیروی نکردن از مسیر ایالات متحده برای طرفداری در رقابت ایران و سعودی، همکاری با انصارالله و سایر بازیگران تحت حمایت ایران در غرب آسیا را که با واشنگتن در شرایط خصمانه هستند، حفظ کرده است (Karasik and Cafiero, 2019: 20).

نمونه بارز سیاست روسیه در یمن را می‌توان در مواضع آن در خصوص درگیری‌های بندر حدیده مشاهده کرد. بندر حدیده همچنان یک تهدید واقعی برای ائتلاف به رهبری عربستان سعودی و امارات است. ابهامات پیرامون صحنه نظامی اطراف استان حدیده و بندر پس از هشدارهای بین‌المللی به رهبری روسیه و برخی نهادهای بین‌المللی به ائتلاف درباره تهاجم به بندر با این توجیه که تصرف نظامی بندر حدیده مانع از ورود کمک‌های بشردوستانه می‌شود، به وجود آمد. مناطقی که عمدتاً تحت کنترل حوثی‌ها و نیروهای صالح است (Maashi, 2017: 49).

شواهد بیان‌گر آن است که روس‌ها پس از بروز بحران سیاسی در یمن نیز همواره در تلاش بوده‌اند که جایگاه خود در این کشور را حفظ و بهبود بخشند و برای دستیابی به این هدف در طول بحران یمن نوعی از سیاست خارجی عمل‌گرایانه را به کار گرفته‌اند، به این معنا که آنان مواضع متضادی را در طول این حوادث در پیش گرفته‌اند و بنا به اقتضای شرایط از هر یک از طرفین مناقشه یمن که گمان می‌کردند، در آینده می‌تواند شریک بهتری برای روسیه باشد و منافع این کشور را تامین نماید، حمایت کرده‌اند.

بنابراین در جریان بحران یمن و به خصوص پس از حمله نظامی عربستان سعودی به این کشور، سه دسته مواضع در دستور کار بازیگران خارجی اصلی این کشور قرار گرفته است: جمهوری اسلامی ایران در این حوادث به حمایت از حوثی‌ها پرداخته است و حمله نظامی عربستان سعودی را مورد انتقاد قرار داده است. دسته دوم واکنش‌ها به متحدین عربستان سعودی از جمله آمریکا بر می‌گردد که موضع حمایت‌کنندگی از اقدامات عربستان در پیش گرفته‌اند و انصارالله را محکوم می‌کنند. اما دسته سوم جهت‌گیری به موضع روسیه بر می‌گردد که در ائتلاف خاصی قابل دسته‌بندی نیست، چرا که این کشور موضعی عمل‌گرایانه داشته و مواضع نا مشخصی را دنبال کرده است.

جدول ۲. معیارهای مقایسه سیاست خارجی ایران، روسیه و ایالات متحده آمریکا در یمن

معیارها	ایران	روسیه	آمریکا
ابعاد و جهت‌گیری مداخله	گسترده و همه‌جانبه	محدود و رو به افزایش	حمایت همه‌جانبه غیرمستقیم
اهمیت راهبردی یمن برای ...	زیاد	متوسط	زیاد
موضع‌گیری‌های دیپلماتیک	محکومیت جنگ و توصیه به سازش داخلی	در ابتدا انفعال و در ادامه محکومیت عربستان	حمایت از عربستان و محکومیت انصارالله

امکان سنجی ائتلاف ایران و روسیه

در ادامه تلاش می‌شود تا با تحلیل انگیزه‌های روسیه برای دخالت در موضوع یمن در چارچوب تحولات منطقه و نحوه تعامل این کشور با قدرت‌های منطقه و جهان به بررسی احتمال ائتلاف ایران و روسیه در یمن پرداخته شود.

گذشته از این که مهم‌ترین اهمیت یمن برای روسیه این است که حضور روسیه و پایگاه‌های آن را در دریای سرخ، اقیانوس هند و تنگه باب‌المندب احیا کند و این برای حضور بین‌المللی، تجاری و امنیتی روسیه و حضور در شمال آفریقا موثر است. در لیبی روسیه تلاش کرد تا سیاستی همسویی با غرب را دنبال کند. و از این رهگذر منافع مشترکی با غرب تعریف کند، اما سهمی نکردن روسیه از سوی کشورهای غربی در آینده لیبی پاسخی ناامیدکننده به اعتماد روس‌ها بود. این امر موجب شد تا روسیه متوجه شود که این موضوع بیشتر از آن که در فضای تغییرات سیاسی در غرب آسیا و شمال آفریقا باشد؛ در چهارچوب معمای امنیت و فضای ژئوپلیتیکی منطقه قرار می‌گیرد. لذا روسیه منافع مجزا و موازنه دهنده‌ای در سوریه و لیبی برای خود تعریف و بر مبنای آن اقدام نمود. مضاف بر این برخی در دستگاه سیاست خارجی روسیه معتقدند که آینده تغییرات امنیتی و مناسبات در شرق و غرب منطقه تعریف می‌شود (رمضانی بونش، ۱۳۹۴).

چنانچه زمانی که تصمیم پوتین برای آغاز عملیات نظامی در سوریه، که با فعال‌سازی بسیار سریع شرکت‌های نظامی خصوصی روسی در منطقه تسهیل شد، بحث‌های گسترده‌ای را در مورد نقش روسیه در خاورمیانه به راه انداخت. بحث‌هایی که با ابتکارات

مسکو برای تضمین امنیت خلیج فارس و دخالت روسیه در بحران لیبی ادامه یافت. بنابراین، جای تعجب نیست که نقش روسیه در منطقه اغلب بیش از حد برآورد می‌شود. یکی از نمونه‌های این نوع اغراق، تشدید رویکرد روسیه به درگیری سوریه به سایر بحران‌های منطقه، به‌ویژه درگیری یمن است. یک استدلال این است که چنین تعمیم‌هایی نادرست هستند و وضعیت فعلی را ساده می‌کنند. در واقع پس از یک دوره انتقالی دشوار در دهه ۱۹۹۰، به دنبال فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و ایدئولوژی کمونیستی آن، روسیه منافع جهانی و منطقه‌ای را توسعه داد. در همان زمان، عملگرتر شد. سیاست‌های آن دیگر پیشوند «طرفدار» نداشت، نه «طرفدار عرب» و نه «طرفدار اسرائیل»، بلکه در اصل صرفاً به دنبال تأمین منافع خود بود. از سویی روسیه از نظر شاخص اساسی اقتصادی نمی‌تواند بازیگر اصلی جهان چندمرکزی و به طور خاص در غرب آسیا باشد (Issaev and Korotayev, 2020: 1).

در مقابل این دیدگاه، این برداشت تحلیلی و سیاسی رایج در غرب از سیاست روسیه در غرب آسیا وجود دارد که به ویژه پس از درگیری نظامی در سال ۲۰۱۵ سوریه، تغییر اساسی در سیاست مسکو به وجود آمده است. هدف اصلی این راهبرد بازگرداندن نقش شوروی در منطقه و به چالش کشیدن غرب و به ویژه ایالات متحده است. این رویکرد مبتنی بر دیدگاه غرب‌محور است که همچنان بر نقش مرکزی غرب در مسیر و طرز فکر سیاست خارجی روسیه تأکید می‌کند و سایر محرک‌ها، منافع و نگرانی‌ها نقشی فرعی، اضافی یا ابزاری دارند. در این دیدگاه نشان می‌دهند که ایفای نقش فعال روسیه در غرب آسیا عمدتاً تابعی از روابط رو به وخامت آن با غرب است، و به شدت تحت تأثیر پویایی‌های روابط روسیه و غرب (رقابت، رویارویی یا همکاری انتخابی) و به عبارتی نسخه‌ای کاهش‌یافته از ساختار دوقطبی/جنگ سرد است. از سویی متغیرهایی همچون افزایش قدرت نظامی و اقتصادی با اهرم جاه‌طلبی فزاینده، ارتقای نقش روسیه در غرب آسیا را به ویژه پس از سال ۲۰۱۵ موجب شده است (Ekaterina, 2018: 1, 2).

افزایش رقابت روسیه و آمریکا از زمان وقوع بحران اوکراین، نیرویی در جهت تحول غرب آسیا بوده است. از زمانی که ایالات متحده به همراه اتحادیه اروپا و ناتو تحریم‌های اقتصادی علیه روسیه وضع کردند و فضای استراتژیک روسیه در قاره اوراسیا را از نظر نظامی تحت فشار قرار دادند؛ پوتین، رئیس‌جمهور روسیه نیز تلاش‌های جدی را با جاه‌طلبی استراتژیک برای ساختن یک کشور قدرتمند، در منطقه غرب آسیا آغاز کرد. روسیه برای جبران این نقطه ضعف راهبردی از محیط امنیتی و همکاری با همسایگان در منطقه، بهره برد. از این رو، روسیه نقش خود را در منطقه برجسته نمود و با این تغییر سیاست به نوعی تسکین راهبردی دست پیدا کرد (Manyuan, 2018: 93).

در همین چارچوب، نقش روسیه در صنعا و روابط آن‌ها با انصارالله مشهود است و تأثیرات خود را بر موضع روسیه در مورد مذاکرات پیرامون بحران یمن در سازمان ملل و شورای امنیت می‌گذارد. مثلث مشارکت ایران، روسیه و اردوگاه انصارالله تأیید می‌کند که جاه‌طلبی‌های روسیه در یمن به پایان نرسیده است، بلکه ممکن است از نقطه جدیدی شروع شود. تحلیل‌های متعددی وجود دارد که تلاش می‌کند نقش روسیه را به‌عنوان رقیب آمریکایی و در عین حال در هم تنیده با نقش روسیه در بحران‌های منطقه‌ای در عراق و سوریه برجسته کند (Maashi, 2017: 58).

عامل دیگری که روسیه را در جهت دست‌یابی به موقعیت قدرت بزرگ به طور مشخص در غرب آسیا ترغیب می‌کند، ملاحظات ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک مربوط به تقویت جایگاه روسیه و تضعیف موقعیت آمریکا است. چنان‌چه تا دوره نسبتاً طولانی پس از فروپاشی شوروی روسیه نمی‌توانست به صورتی تهاجمی همچون دوره جنگ سرد با آمریکا مقابله کند. با این حال، روسیه با ذخایر عظیم نفت و گازی خود و همزمان با افزایش شدید قیمت گاز و نفت، به تدریج از ضعف زمانی خود رهایی یافت. به خاطر این بهبود اقتصادی و تقویت کلی قدرت ملی، روسیه است که جاه‌طلبی آن برای بازگرداندن جایگاه بین‌المللی خود به عنوان یک قدرت بزرگ و شکل دادن مجدد به تصویر آن در حال ظهور است (Zhao, 2008: 48).

از عوامل موثر دیگری که می‌تواند به عنوان محرکی برای روسیه در جهت ائتلاف و همراهی با ایران در موضوع یمن عمل کند و این کشور را در نقطه مقابل آمریکا و عربستان سعودی قرار دهد عامل اندیشه «قدرت بزرگ» در سیاست خارجی روسیه و در نگاه سیاست‌گذاران خارجی این کشور به‌ویژه پوتین داشته است. در واقع، غم از دست رفتن عظمت دوره‌های تزاری و شوروی از نقاط اشتراک طیف‌های مختلف سیاسی روسیه است. این حس مشترک در تبدیل روسیه به یک «قدرت بزرگ» است و این

اندیشه همچنین راهنمای اقدام در سیاست خارجی، و قرائت مسکو از موقعیت خود در نظام بین‌الملل به‌عنوان هویتی مستقل و درعین‌حال ممتاز است. از این نگاه، تنها در صورتی به روسیه احترام خواهند گذاشت که قدرتمند باشد. بنابراین، سیاست پوتین در مقابل غرب در غرب آسیا و به خصوص در موضوع سوریه، به چالش کشیدن جهان‌گرایی غرب است. در این راستا، کرملین در غرب آسیا منافع خاص سیاسی و ژئوپلیتیکی برای خود تعریف کرده و بازگشت قدرتمندانه را یکی از لازمه‌های به قدرت رسیدن روسیه می‌داند. اکنون نیز بحران یمن می‌تواند فرصت مهمی برای این بازگشت باشد (Sharqieh, 2013: 47).

بنابراین آنچه موجب تعیین سیاست روسیه در یمن خواهد شد عواملی همچون رقابت ژئوپولیتیک با آمریکا، بازخورد منفی تعاملات با آمریکا در تحولات مربوط به بیداری اسلامی، شخصیت پوتین و تجربیات ناموفق در تعامل با غرب پس از دهه ۱۹۹۰ بوده است (واحد پور و همکاران، ۱۴۰۰: ۶۸۷).

در مجموع امروزه سیاست روسیه این است که بتواند وضعیت موجود در جنوب غربی آسیا را مدیریت کند. اما به‌نظر نمی‌رسد هدف روسیه و آمریکا رویارویی مستقیم نظامی با همدیگر باشد. در این بین، روسیه تلاش می‌کند که جدا از افزایش میزان و توان قدرت نظامی خود به نوعی قدرت‌افکنی، حضور فعال و نظامی، تولید ادبیات و گفتمان و پاسخ‌های حقوقی به موقع برای مدیریت بحران را به نمایش گذارد. لذا با مقاومت مستقیم در برابر توسعه‌طلبی‌های غرب در غرب آسیا درصدد است به غرب نشان دهد مسکو می‌تواند در این منطقه نقش یک متوازن‌کننده را ایفا نماید.

علاوه بر این، هر چند روسیه به‌دنبال آن است که در آینده بتواند نقشی را در تجارت و اقتصاد کشورهای خلیج فارس و کشورهای ثروتمند آن بازی کند و آنها را از خود ناراضی نکند، اما تلاش دارد بازیگر اصلی و کلیدی باشد و برای رسیدن به این هدف همچنان اولین متحد ایران باقی بماند. درهمین‌رأستا، روسیه با استفاده از این شیوه تلاش می‌کند نقش میانجی را در اختلافات و درگیری‌های منطقه‌ای ایفا کند. اما در تحلیل نهایی، هر چه اوضاع سیاسی و میدانی یمن بیشتر به نفع ایران و انصارالله تغییر کند، احتمال ائتلاف آن با ایران در مسئله یمن بیشتر خواهد شد.

نتیجه‌گیری

بررسی سیاست خارجی طرف‌های درگیر در بحران یمن نشان داد که اولاً، این حجم از دخالت کشورها و قدرت‌های منطقه‌ای و جهانی نشان‌دهنده اهمیت راهبردی منطقه است. ثانیاً، اختلاف نظرها در نوع مواجهه با بحران داخلی یک کشور می‌تواند زمینه‌ای برای ایجاد ائتلاف‌های ملی و بین‌المللی ایجاد کند. کما اینکه عربستان و کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس با آمریکا وارد چنین ائتلافی شده‌اند. ثالثاً، این که تحولات گسترده و همه‌جانبه منطقه غرب آسیا در دوره و برهه کنونی ضرورت در پیش گرفتن سیاست خارجی فعال را برای همه کشورهایی که در این منطقه درگیر هستند و برای خود نقش قائل هستند را برجسته ساخته است و رابعاً، ائتلاف‌ها و روابط کشورهای خارجی در یمن تنها متأثر از جایگاه خود این کشور نیست و مجموع روابط قدرت‌های منطقه‌ای و جهانی نیز می‌تواند به عنوان عاملی در جهت‌گیری‌های قدرت‌ها در یمن لحاظ شود. همان‌طور که می‌توان در پیش گرفتن سیاست فعالانه تر روسیه در یمن را ناشی از تجربه گذشته و حال این کشور در تعامل با سایر قدرت‌ها در کشورهای هم‌چون سوریه و لیبی دانست.

علاوه بر این نتایج این پژوهش که بر اساس مقایسه سیاست خارجی کشورهای فوق بر اساس معیارهایی همچون میزان اهمیت راهبردی یمن، نوع موضع‌گیری دیپلماتیک و سمت‌وسوی و جهت کلی واکنش آن‌ها به بحران یمن، نشان دهنده تقویت جبهه‌بندی‌ها و ائتلاف‌سازی‌ها به صورت فزاینده و روز افزون در یمن بود. به ویژه با رویکرد جدید روسیه که عناصری همچون ضدیت رو به گسترش با غرب و بازیگری جدی‌تر در منطقه و همچنین عدم توجه غرب به منافع روسیه در لیبی و سوریه و ... می‌توان انتظار تقویت تعامل و ائتلاف ایران و روسیه در منطقه از جمله در بحران یمن را داشت.

22. Karasik, theodore & Cafiero, Giorgio, (2019). "The Geopolitics of Yemen's Civil War", new line institute for strategy and policy, Available at: <https://newlinesinstitute.org/wp-content/uploads/The-Geopolitics-of-Yemens-Civil-War-Website-ready-2.pdf>.
23. Issaev, L., & Korotayev, A. (2020). Russia's policy towards the Middle East: The case of Yemen. *The International Spectator*, 55(3), 132-147.
24. Maashi, H. A. A. (2017). From Security Governance to Geopolitical Rivalry: Iran-GCC Confrontation in the Red Sea and the Indian Ocean. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 11(4), 46-63.
25. Mearsheimer, J. J. (2009). Reckless states and realism. *International relations*, 23(2), 241-256.
26. Nazemroya, Mahdi Darius, (2015), "The War on Yemen: Where Oil and Geopolitics Mix", Available at: uk.ask.com/youtube?q=The+War+on+Yemen%3A+Where+Oil+and+...
27. Ryan, Patrick W. (2015), "The Yemen Crisis and the Bab El-Mandeb Maritime Chokepoint", April 14, 2015. available at: <http://susris.com>
28. Salisbury, P. (2015). Yemen and the Saudi-Iranian 'Cold War'. Research Paper, Middle East and North Africa Programme, Chatham House, the Royal Institute of International Affairs, 11.
29. Sharp, J. M. (2021). Yemen: Civil war and regional intervention. Congressional Research Service. <https://crsreports.congress.gov/product/details?prodcode=R43960>
30. Sharp, J. M. (2017). Yemen: Civil war and regional intervention. Congressional Research Service. https://www.everycrsreport.com/files/20171207_R43960_1188625d15fad1fc2aba541d40eb06b22e655d0e.pdf
31. Sharqieh, Ibrahim. (2013), "A Lasting Peace? Yemens gong Journey to National Reconciliation", Available at: www.brookings.edu/research/papers/2013/02/11-yemen-nati...
32. Semenov, Kirill, (2017). " Saudis could seek Russian bailout in Yemen ", Al-Monitor website, <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2017/10/saudi-arabia-bail-out-yemen-conflict>
33. Wilkins, T. S. (2012). 'Alignment', not 'alliance'—the shifting paradigm of international security cooperation: toward a conceptual taxonomy of alignment. *Review of International Studies*, 38(1), 53-76.
34. Zhao, W. (2008). Change of Russia's Middle East Strategy and Its Influence on Russia-US Relations. *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)*, 2(2), 47-61.
35. Zweiri, M. (2016). Iran and political dynamism in the Arab world: The case of Yemen. *Digest of Middle East Studies*, 25(1), 4-18.